

जाहिरातींचे दर.

सालील पत्त्यावर चौकशी करावी.

ज्यवस्थापक, अर्थ, दुर्गाधिवास पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी

रु. ४

(टपाल इंग्रजी माफ)

फिरकोळ अंकास

एक आणा.

'अर्थ एव प्रधान' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ८

पुणे, बुधवार, तारीख १५ जुलै १९४२

अंक २८

विमेदार नि हवाई हल्ला

शत्रु राष्ट्रांकडून हवाई हल्ला अगर तत्सम उपद्रव घापासून विन-लडाक नागरिकांच्या जीविताला येणाऱ्या धोक्याचा समावेश विमा पॉलिसीच्या अर्तीत होतो काय व त्यासाठी जादा प्रिमिअम भरावा लागेल काय ! असा प्रश्न साहजिकच नागरिकांमध्ये वर्धिला जात आहे.

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीच्या

विमा पॉलिसीमध्ये हवाई हल्ल्यामुळे जीविताला होणाऱ्या अपायाचा अंतर्भाव होतो त्याकरिता जादा प्रिमिअम नाही.

तरी विलंब न लावता—

तुमच्या नि तुमचा आसेष्टांचा विमा

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीतच उतरा.

अध्यक्ष—श्रीमंत सरदार जगन्नाथ महाराज पंडित
माहितीपत्रकें विनामूल्य पाठवूं

ट्रस्ट ऑफ इंडिया विमा कं. लि. } वि. ह. देशमुख, पी. ए.
लक्ष्मी रोड, पुणे २ } जनरल मॅनेजर

महायुद्ध दाराशी आले

परदेशी औषधें

डुर्मिळ व महाग झाली

पण

भिण्याचें कारण नाही!!!

— कारण —

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

या देशी औषधाच्या प्रसिद्ध कारखान्याने तयार केलेली

- रक्तवर्धक
- उपनाह,
- बालजावन
- कॅल्सीप्राल

इत्यादि पेटेंट, स्टॅट. व लोकप्रिय औषधें सात्री पटल्यामुळे

★ डॉक्टरांसहि वापरुं लागले आहेत. ★

दरसाल बिनचूक नफा वाटणाऱ्या ह्या कंपनीचे शेअर्स व औषधें मागवा.

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

मुख्य दुकान गणपति चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे १.

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

बंबाचे
माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्याचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

विविध माहिती

मांसाविक्रीवर निर्बंध

जुलै ८ ते जुलै २२ ह्या मुदतीत मांसाची विक्री करण्यास स्वित्सरलंडमध्ये मनाई करण्यांत आली आहे. शेतीचा विस्तार, वैरणीचा तुटवडा व जनावरांच्या संख्येत घट, ह्यामुळे मांसाचा पुरवठा टिकणे अवघड झाले आहे, त्यासाठी ही योजना आहे.

मुंबई पोर्ट ट्रस्ट

मुंबई पोर्ट ट्रस्टच्या ३१ मार्च १९४२ अखेर संपलेल्या वर्षाच्या हिशेबात ९३ लक्ष रुपयांचा वाढावा दिसून येतो.

टिटाघर पेपर मिल्स कं. लि.

वरील कंपनी १८८२ मध्ये रजिस्टर करण्यांत आली, म्हणजे चालू वर्ष हे तिच्या हीरक महोत्सवाचे वर्ष होय. युद्धपरिस्थिति लक्षांत घेऊन, हा उत्सव विशेष रीतीने साजरा न करण्याचे कंपनीने ठरविले आहे. कंपनीच्या भांडवलपैकी हिंदी मालकीचे भांडवल किती आहे हे नक्की सांगणे कठीण आहे, परंतु ते सुमारे ७०% असावे, अशी माहिती कंपनीने टारीफ बोर्डास दिली होती. वरिष्ठ नोकरवर्ग बाहेरून आणण्यांत येतो, परंतु केमिस्ट बहुतेक हिंदी आहेत. कंपनीने कागद करण्यास प्रारंभ १८८४ मध्ये केला.

ट्रेझरी बिलांवर १० आ. ३ पै व्याज

गेल्या आठवड्यांत रिझर्व्ह बँकेने हिंदुस्थान सरकारची ८ कोटी रुपयांची ट्रेझरी बिले विकली, त्यांवर व्याजाचा सरासरी दर व. सा. द. शे. १० आणि ३ पै इतका पडला.

हिंदी कापडाचे उत्पादन

१९४०-४१ मध्ये हिंदी कापडाचे उत्पादन ४२६ कोटी वार झाले. त्याच्या पूर्वीच्या सालांतला हा आकडा ४०१ कोटी वार होता.

इटालिअनांस स्वदेशी पोचविले

सुमारे १० हजार बिन-लष्करी इटालिअन लोकांस आफ्रिकेतून इटालीत ब्रिटिशांच्या देखरेखीखाली स्विस सरकारचे मार्फत पोचविण्यांत आले.

माहिती-खात्याचा खर्च

ब्रिटिश माहिती-खात्याचा चालू वर्षाचा खर्च सुमारे १३ कोटी रुपये होईल. म्हणजे, गतवर्षापेक्षा तो २३ कोटींनी अधिक भरेल.

ब्रिटिश रेडियोवर ४३ भाषांतून भाषणे

बी. बी. सी. वरून दर आठवड्यास ४३ भाषांतून बातम्या व भाषणे ब्रॉडकास्ट केली जातात.

कोयनेलचा पुरवठा

हिंदुस्थानातील कोयनेलच्या साठ्याच्या पुरवठ्याचे योग्य जतन करण्याची योजना आसण्याकरिता ११ जुलै रोजी दिल्ली येथे एक परिषद भरविण्यांत आली. साठ्याची नीट वाटणी केली व त्याची निर्गत थांबविली तर युद्धसमाप्तीपर्यंत साठा पुरेल असे समजते.

प्रातिनिधिक चित्रपट

अमेरिकन जीवनाचे प्रातिनिधिक ह्या दृष्टीने कांहीं चित्रपट निवडून काढावे म्हणजे आशिया खंडातील लोकांस ते दाखवून सरे अमेरिकन जीवनाचा त्यांस समजावून देता येईल, अशी विनंति मिस बक ह्यांनी अमेरिकन चित्रपटविषयक मासिकांत केली आहे.

स्कॉटलंडमध्ये देवीची सांघ

ग्लासगो (स्कॉटलंड) येथे देवीची सांघ आल्यामुळे तेथील ४ लक्ष लोकांनी आपण होऊन टोचून घेतले. मुंबईहून आलेल्या आगबोटीतील एका मनुष्यास देवी आल्या, त्यामुळे सांघ पसरली. आगबोटीशी संबंध आल्यामुळे स्कॉटलंडमध्ये १० व इंग्लंडमध्ये ३ लोकांना देवी आल्या, परंतु त्यांचा आगबोटीशी संबंध आलेला नव्हता. १९२० साली देवीचा प्रादुर्भाव झाला, त्यावेळी ५४२ लोकांना देवी आल्या होत्या.

जर्मन रणगाढे

जर्मन रणगाढ्यांत हवा सेळती व थंड ठेवण्याची विशेष व्यवस्था केलेली आढळत नाही व त्या बाबतीत ब्रिटिश रणगाढ्यापेक्षा जर्मन रणगाढे श्रेष्ठ म्हणता येत नाहीत असे मि. लिटिल्टन ह्यांनी कॉमन्स सभेत सांगितले.

यांत्रिक शिक्षणाचा प्रचार

पुणे जिल्ह्यांत हिंदुस्थान सरकारच्या टेक्निकल ट्रेनिंगच्या योजनेचा प्रचार करण्याकरिता वाघोलीचे जहागिरदार सरदार सज्जराव रामराव जाधवराव व पुणे येथील रावसाहेब बाय. डी. सोले, एल. एस. जी. डी. ह्यांची नेमणूक झाली आहे.

शालेय पुस्तके बदलू नका.

शालेय पुस्तकांत शक्य तेवढा कमी बदल करण्याविषयी सूचना मद्रासच्या डायरेक्टर ऑफ पब्लिक इंस्ट्रक्शनने कागदाचा तुटवडा लक्षांत घेऊन त्या प्रांतातील शाळांस केली आहे.

सैनिकांस पोहण्याचे शिक्षण

ब्रह्मदेश व मलाया येथे आलेल्या अनुभवाचा फायदा घेऊन हिंदी सैनिकांस जाता नद्या पोहून जाण्याचे शिक्षण देण्यास प्रारंभ करण्यांत आला आहे. प्रथम स्तब्ध पाण्यांत त्यांस पोहण्यास शिकवून नंतर त्यांस मोठ्या नद्या उतरून जाण्यास तयार केले जाते.

ब्रह्मदेशांतल परिस्थितीचे निवेदन.

ब्रह्मदेशचे गव्हर्नर, सर रेजिनाल्ड डॉर्मन रिमथ, ह्यांनी इंग्लंडमध्ये जाऊन ब्रह्मदेशांतल परिस्थिती ब्रिटिश सरकारास निवेदन केली, परंतु ही माहिती तूर्त प्रसिद्ध करण्यांत येणार नाही, अस भारतमंत्री, मि. एमरी ह्यांनी कॉमन्स सभेत सांगितले.

ब्रेडी शिष्टमंडळाच्या शिफारसी

ब्रेडी शिष्टमंडळाच्या शिफारसीचा संपूर्ण अहवाल प्रसिद्ध करण्यांत येणार नाही; अहवालाचा मथितार्थ प्रसिद्ध केला आहे, तो मूळ अहवालाचा यथातथ्य सारांश आहे, असे मि. एमरी ह्यांनी कॉमन्ससभेत जाहीर केले.

सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया, लि.

वरील बँकेस १९४२ च्या पहिल्या सहामाहीत, मागील शिलकी नफा धरून, २३ लक्ष रुपये नफा झाला. पहिल्या सहामाहीचे ८% करमाफ डिव्हिडंड डायरेक्टरांनी जाहीर केले आहे.

गव्हाचे पीक

गेल्या २५ वर्षांत अमेरिकेत कधीहि आले नाही, इतके चांगले गव्हाचे पीक यंदा येईल, असा अंदाज आहे.

हिंदी रेल्वेचे उत्पन्न

१९४१-४२ मध्ये हिंदी रेल्वेचे एकूण उत्पन्न १२८ कोटी, ७४ लक्ष रुपये भरले. दुरुस्त अंदाजापेक्षाहि प्रत्यक्ष उत्पन्न पावणे दोन कोटींनी अधिक झाले आहे.

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... २२०	रोख्यात वेसे गुंतवा- सासरेचा पुरवठा
२ गेल्या तीन वर्षांचा आढावा ... २२१	१ टाटा आयर्न अँड स्टील कंपनी ... २२४
३ सोने व चांदी ... २२२	७ माल्टा ... २२४
४ नाणी ... २२३	८ जळगाव तालुका डेप्यु- मेंट अँडि. असोसिएशनने धान्य-पेरणीबाडीसंबंधी के- लेला विचार... २२५
५ स्फुट विचार ... २२३	९ धान्य परिषद ... २२५
चीनचा अनुकरणीय परा- क्रम-सर्च कमी करा-	

अर्थ

बुधवार, ता. १५ जुलै, १९४२

गेल्या तीन वर्षांचा आढावा

सर रामस्वामी मुदलियार ह्यांचे भाषण

चालू महायुद्धास प्रारंभ झाल्यानंतर काही काळ त्याचा आर्थिक परिणाम हिंदुस्थानास फारसा जाणवला नाही, तरी हळूहळू परिस्थिति विकट होत गेली व हिंदुस्थानाचे परराष्ट्रीय गिन्हाइक कमी कमी होऊ लागले. युद्धविषयक उत्पादनाची हिंदुस्थानांत वाढ करण्याची आवश्यकता निर्माण झाली व त्यासाठी ईस्टर्न ग्रुप सप्लाय कॉन्सिलमार्फत योजनाहि आसण्यांत आली. कपाशी, भुईमूग, इत्यादि व्यापारी पिकांची निर्गत रोढावल्याकारणाने त्यांच्या मागणी-पुरवठ्याचा मेळ बसेनासा झाला व बाजारभाव घसरले. हिंदी पिकांचा जगांतील इतर देशांत उठाव कसा करता येईल व हिंदुस्थानांतहि त्यांस मागणी कशी वाढविता येईल, हा प्रश्न हिंदी शेतकऱ्यांचे दृष्टीने अत्यंत जिझ्वाळाचा होऊन बसला. हिंदुस्थान सरकारचे व्यापारमंत्री, सर रामस्वामी मुदलियार, ह्यांची आतां ब्रिटिश युद्धमंत्रीमंडळावर हिंदुस्थान सरकारचे प्रतिनिधि म्हणून नेमणूक झाली असल्याने, त्यांनी आपल्या मद्रास येथील भाषणांत आपल्या गेल्या तीन वर्षांच्या कारकीर्दीचा आढावा घेतला. त्यांत त्यांनी हिंदुस्थानाने बदललेल्या परिस्थितीस कसे तोंड दिले, ह्याची माहिती सांगितली. शेतकऱ्यांच्या हितास प्राधान्य देऊनच सरकारने आपल्या योजना आसल्या, असे ते म्हणाले. शेतीच्या मालाची किंमत उचलून धरण्याची आवश्यकता निर्माण झाली व सरकारास मोठ्या तातडीने त्यासंबंधांत व्यवस्था करावी लागली. भुईमूगाचे बाबतीत सरकारने किंमत कशी ठरविली, काही व्यापारी अगदी अल्प किंमतीस भुईमूग कसा मिळवू शकले, सरकारने त्यांचेकडून किमान किंमत व त्यांनी प्रत्यक्ष दिलेली किंमत ह्यांचेमधील तफावत कशी वसूल करून घेतली, ह्या रकमेचा फंड निर्माण करून त्याचा विनियोग शेतकऱ्यांचे हितासाठी कसा केला जाईल, इत्यादीविषयी त्यांनी माहिती दिली व इतर बाबतीतहि सरकारने असेच नेट्याचे प्रयत्न केले असल्याचे सांगितले.

औषधे, रसायने, शास्त्रीय उपकरणे, इत्यादींचे बाबतीत हिंदुस्थान शत्रुपक्षीय देशांवर मुख्यतः अवलंबून होता. युद्धपरिस्थितीमुळे हिंदुस्थानांतील त्यांची आयात स्वाभाविकच थांबली आहे. हिंदुस्थान सरकारने त्यांच्या उत्पादनाचा प्रश्न तात्काळ हाती घेतला व आज त्यासंबंधांतील एकूण मागणीपैकी तीन-चतुर्थांश मागणी हिंदुस्थानांतील उत्पादनाने पुरी होत आहे, असे व्यापारमंत्र्यांनी सांगितले. बोर्ड ऑफ इंडस्ट्रिअल अँड सायंटिफिक रिसर्चतर्फे सुमारे २०० शास्त्रज्ञांचे सहाय्य हिंदुस्थान सरकारास मिळत आहे. एकाद्या विशिष्ट धंद्यापुरते संशोधन चालू न ठेवता एकंदर सर्व कारखाने व धंदे ह्यांस उपयोगी पडेल अशा रीतीने ह्या बोर्डाचे काम चालू आहे. सहाय्यिकच, ह्या संशोधनाचे फळ तात्काळ दिसण्याजोगे नाही. औद्योगिक संशोधनाकडे सरकारने आजवर पुरेसे लक्ष पुरविले नव्हते; आतां प्रस्तुत बोर्डाच्या स्थापनेमुळे संशोधनाबाबतची आपली जबाबदारी सरकारने मान्य केली आहे. परंतु त्याचे महत्त्वास अनुसरून त्यावर अधिक सर्च केला जाणे अगत्याचे आहे, असे लोकमत बोर्डाचे स्थापनेवेळीच व्यक्त झाले होते. महागाई मर्यादित राखून बाजारभावांचे योग्य नियमन करणे अत्यंत अवघड आहे, हे व्यापारमंत्र्यांनी कबूट केले. किंमतीच्या नियमनाचे बाबतीत सरकारास यावे तितके यश अद्याप आलेले नाही, असा त्याचा अर्थ निघतो. प्रांतिक सरकारांनी अगोदरच अनेक कामांनी बेजार झालेल्या सारावसुलीच्या अंमलवाराकडे बाजारभाव-नियंत्रणाचे काम न सोपविता त्यासाठी स्वतंत्र इन्स्पेक्टरांची योजना करावी, असे त्यांनी सुचविले. गव्हाच्या किंमतीचे नियंत्रणाकरिता योजिलेल्या लायसेन्सच्या पद्धतीचाहि त्यांनी उल्लेख केला.

आगबोटी, मोटारगाड्या, विमाने, इत्यादींच्या उत्पादनास व्यापारमंत्र्यांचे अमदानीत प्रारंभ होऊ शकला नाही, ह्याचे समर्थन करण्याचा प्रयत्न त्यांनी केला. ह्या तिन्हीच्या उत्पादनासाठी कारखाने काढण्यास हिंदी लोक तयार होते व त्यासंबंधांतील योजनाहि तयार झाल्या होत्या. मोटारगाड्यांच्या उत्पादनासाठी काढावयाच्या कारखान्याची सर एम. बिश्वेश्वर अय्या ह्यांची योजना सुप्रसिद्धच आहे. शेठ वालचंद ह्यांनी विमानांचे कारखान्यासाठी पुष्कळ प्रयत्न केले व आगबोटीच्या धंद्याचा इतिहास तर पुष्कळ जुना आहे. सरकारने ह्या प्रश्नाकडे मागेंच लक्ष पुरविले असतें, तर आज युद्धप्रयत्नास त्याचा पुष्कळच उपयोग झाला असता. बाहेरून सुटे भाग आणून ते येथे जुळविल्याने सरा कारखाना निर्माण होत नाही; माल तयार होण्यापूर्वीच्या सर्व क्रिया हिंदुस्थानांत होऊ शकतील अशी व्यवस्था अगोदर झाली पाहिजे असे व्यापारमंत्र्यांनी सांगितले. म्हणजे, रासायनिक उत्पादन वाढले पाहिजे, इंजिनिअरिंगचा धंदा प्रस्थापित झाला पाहिजे, संशोधन शाळा काढल्या पाहिजेत, आवश्यक ते पोलाद व अल्युमिनियम तयार झाले पाहिजे, म्हणजे मग मोठे कारखाने काढता येतील हा त्यांचा युक्तिवाद आहे. सर एम. बिश्वेश्वर अय्या ह्यांच्या योजनेत प्रथम तयार सुट्या भागांची जुळवाजुळी, नंतर एक एक भागाच्या उत्पादनास प्रारंभ व काही वर्षांनी स्वयंपूर्णत्व असा कार्यक्रम होता.

सोने व चांदी

मुंबई शहरातील सोन्याच्या किंमतीमध्ये १९४१-४२ मध्ये कसा चढउतार झाला, हे खालील तक्का दर्शवितो:—

तोळ्याची किंमत (रु.)

	सर्वात जास्त	सर्वात कमी
एप्रिल १९४१	४३-९-०	४२-६-०
मे	४२-१२-३	४२-०-३
जून	४२-६-९	४२-१-६
जुलै	४२-६-६	४१-११-०
ऑगस्ट	४२-३-९	४१-१५-९
सप्टेंबर	४२-६-९	४२-२-०
ऑक्टोबर	४२-३-९	४२-०-९
नोव्हेंबर	४४-१३-०	४२-३-०
डिसेंबर	५०-२-०	४४-६-६
जानेवारी १९४२	४७-१२-०	४६-१-०
फेब्रुवारी	५१-०-०	४६-१५-०
मार्च	५८-४-०	५०-६-०

गेल्या तीन वर्षातील सोन्याचा भाव किती होता, हे खालील तक्त्यात दाखविले आहे:—

तोळ्याची किंमत (रु.)

	सर्वात जास्त	सर्वात कमी	सरासरी
१९३९-४०	४३-८-०	३६-९-०	३९-१४-७
१९४०-४१	४३-८-०	४०-२-६	४२-७-११
१९४१-४२	५८-४-०	४१-११-०	४४-१०-१०

७ डिसेंबर, १९४१ रोजी पूर्व प्रशियांत युद्धास प्रारंभ होताच सोन्यास एकदम मागणी वाढली व त्याचा भाव ५० रु. २ आ. झाला, तो २४ तारखेस ४५ रु. ५ आण्यांवर आला. महिना अखेर तो ४७ रु. २ आण्यांवर आला. फेब्रुवारीचे शेवटच्या तारखेस सोन्याचा भाव ५१ रुपये झाला व १२ मार्च रोजी त्याने ५८ रु. ४ आ. चा उच्चांक गाठला. सॉव्हेरीन्सला मागणी वर्षभर चांगली होती. १२ मार्च रोजी त्याची किंमत सर्वात जास्त म्हणजे ४२ रु. ८ आ. होती.

मुंबई शहरातील चांदीच्या सर्वात जास्त व कमी किंमतीचे तुलनात्मक आंकडे येथे दिले आहेत:—

प्रत्येक तोळ्याची किंमत (रु.)

	सर्वात जास्त	सर्वात कमी
१९३९-४०	६६-४-०	४४-७-६
१९४०-४१	६४-१३-०	५४-१०-०
१९४१-४२	९६-८-०	६२-०-०

सोन्याची किंमत वर-खाली जाण्यास जी कारणे कारणीभूत झाली, त्याच कारणानी चांदीच्या बाजारांत आंदोलने घडवून आणली. नोव्हेंबरपर्यंत बाजारांत चलविचल नव्हती, जपानशी युद्धास प्रारंभ होताक्षणीच चांदीचा भाव चढू लागला. १९४१-४२ मधील बाजारभावाची स्थित्यंतरे पुढील तक्त्यात दर्शविली आहे:—

प्रत्येक १०० तोळ्यांची किंमत

	सर्वात जास्त	सर्वात कमी
एप्रिल १९४१	६३-६-०	६२-६-०
मे	६३-१-०	६२-०-०
जून	६२-१-०	६२-९-०
जुलै	६३-२-०	६२-१२-०
ऑगस्ट	६२-१५-०	६२-११-०
सप्टेंबर	६३-१-०	६२-११-०
ऑक्टोबर	६३-१-०	६२-६-०
नोव्हेंबर	६३-३-०	६३-०-०
डिसेंबर	७१-११-०	६३-१-०
जानेवारी १९४२	७१-२-०	६९-५-०
फेब्रुवारी	८०-०-०	६९-१४-०
मार्च	९६-८-०	८०-०-०

नाणी

गेल्या वर्षी मुंबई व कलकत्ता येथील टांकसाळीत किती नाणी पाडली याची माहिती खालील तक्त्यात दिली आहे:—

नाणे	मुंबई (रु.)	कलकत्ता (रु.)	एकूण (रु.)
रुपया	२५,०५,००,००२	...	२५,०५,००,००२
अधेला	१,६५,००,०००	...	१,६५,००,०००
पावली	६७,३७,५८४	६५,५५,१७१	१,३२,९२,७५६
चवली	११,६८,६७७	५६,४०,०००	६७,९८,६७७
आणेळी	२७,९८,६६०	५३,०६,५००	८१,०५,१६०
अर्धा आणा	२,४८,२८१	६,६९,७५०	९,१८,०३१
पैसा	१,८७,१८०	१८,९४,९००	२०,८२,०८०
अधेला	६,०००	५५,७००	६१,७००
वे	१,०३,३००	१२,३००	१,१५,६००

२७,८२,३९,६८६ २,०१,३४,३२१ २९,८३,७४,००८

नवी अर्धी आणेळी

पैशाच्या नाण्यास मागणी भयंकर वाढल्या कारणाने जानेवारी, १९४२ मध्ये सरकारने नवी अर्धी आणेळी काढण्यास प्रारंभ केला त्यामुळे नाण्याची बचत होत आहे. अर्धी आणेळी, व चवली यांच्या बनावटीत आता ७९% तांबे, २०% कथील व १% निकेल घालण्यात येते.

नाण्यांतील चांदीची बचत

चांदीच्या मामुली रुपयाच्या नाण्याचे जागी ६ व्या जोर्ज बादशाहांच्या मुखवत्याचे रुपये प्रसृत करण्याच्या धोरणास अनुसरून १ एप्रिल १९४१ रोजी व्हिक्टोरियाच्या मुखवत्याचे रुपये व अधेल्या परत मागण्यांत आल्या. पुढे एडवर्ड छाप्याचे रुपये व अधेल्या याहि ३१ मे नंतर चलन म्हणून स्वीकारण्यांत येणार नाहीत, असे जाहीर करण्यांत आले. चांदीची नाणी किती परत आली त्याचा तपशील खालील तक्त्यात आहे.

नाणे	(लक्ष रुपये)
चवथा विल्यम १८३५	०.९६
व्हिक्टोरिया १८४०	८.६७
जोर्ज (पांचवा) १९११	०.०१
ऑफ छाप	०.०१
झिजलेली नाणी	१०.४३
इतर नाणी	२६.६७
रुपये	३८,६८.७९

एकूण ३९,०५.५४

स्फुट विचार

चीनचा अनुकरणीय पराक्रम

जपानने चीनच्या स्वातंत्र्याचा व प्रदेशाचा अपहार करण्याच्या बुद्धीने त्या देशाशी युद्ध आरंभले त्यास गेल्या आठवड्यांत पांच वर्षे पुरी होऊन सहावें वर्ष लागले. या प्रसंगास अनुलभून आधुनिक चिनी राष्ट्राचे निर्माते, जनरल चियांग काय शेक, ह्यांचेवर इंग्लंड, अमेरिका, हिंदुस्थान, ऑस्ट्रेलिया इत्यादि देशांतून अभिनंदनपर संदेशांचा वर्षाव झाला हे यथायोग्यच झाले. चीनमध्ये संघटित राज्यव्यवस्था आणि लष्करी तयारी नाही असे पाहून जपानने त्या देशावर स्वारी करून हळुहळु तो पादाक्रांत करण्याचा क्रम सारखा चालू ठेवला. ह्या संकटास तोंड देण्यासाठी चियांग काय शेक ह्यांनी आपल्या लोकांत जूट घडवून आणली आणि स्वतःच्या स्फूर्तिदायक नेतृत्वासाठी शत्रूस पांच वर्षे सामना दिला आहे ही गोष्ट कौतुकास्पद आहे. जपानने चालू युद्धाच्या आखाड्यांत उतरून फिलिपाइन्सवर हल्ला घडवून मलाया वगैरे देश पादाक्रांत केल्यापासून मित्र राष्ट्रे व चीन ह्यांची युद्धाची एकच फळी झाली. पूर्व एशियांत आज चिनी राष्ट्र जपानशी केवळ स्वतःच्या स्वातंत्र्याकरिता लढत नसून संयुक्त राष्ट्रांची बाजू त्याने उचलून धरली आहे. चीनला एकाकी गाठून त्यास चीत करण्याचा जपानने घाट घातला आहे. ह्या परिस्थितीत अमेरिका चिनी लोकांस शक्य तितकी लढाऊ मदत देण्याचा प्रयत्न करीत आहे. चीनचा दुर्दम्य आत्मविश्वास, त्याचे शौर्य, त्याची धिकाटी ह्या गोष्टींनी जगास थक करून सोडले आहे, आणि पूर्ण विजय प्राप्त होईतोपर्यंत लढण्याचा त्या राष्ट्राचा निश्चय सर्वास स्फूर्तिदायक होईल ह्यांत संशय नाही. आधुनिक शास्त्रांच्या अभावी तसल्या सामुग्रीने सज्ज अशा शत्रूचा पांच वर्षे सारखा प्रतिकार करीत रहाणे ही चीनची सामान्य कर्तव्यगारी नव्हे, ह्याची सर्व जगास जाणीव झाली आहे. चीनला अधिक लढाऊ सहाय मिळून जपानचा पराभव होण्याचे काम तिचा व्यावहारिक उपयोग होईल अशी अपेक्षा आहे.

“खर्च कमी करा; रोख्यांत पैसा गुंतवा”

हिंदुस्थान सरकारचे नवीन कर्ज निघाले आहे त्यास नाणे बाजाराची परिस्थिति हवी तशी अनुकूल आहे या गोष्टीचे दिग्दर्शन आम्ही ह्यापूर्वीच केले आहे. बँकांच्याकडे ठेवीचा पैसा पडून आहे आणि व्याजाचे दर उतरले आहेत. सरकारच्या ट्रेझरी बिलास अपेक्षेच्या मानाने अधिक मागणी असून ती हलक्या व्याजाने विकली जात आहेत. तीन महिने मुदतीचा पैसा विशिष्ट मर्यादेच्या पलीकडे कर्जाऊ घेणे सरकारास सोयीचे नाही आणि त्याचे रूपांतर दशवार्षिक मुदतीच्या रोख्यांत करणे आवश्यक आहे. ह्याकरिताच सरकारचे नवे कर्ज निघाले आहे. त्यास उद्देशून गेल्या आठवड्यांत हिंदुस्थान सरकारचे फडनवीस, सर जेरीमी रेस्मन, ह्यांनी रेडिओवर भाषण केले आणि लोकांनी स्वतःच्या सर्चात काटकसर करून तो बचतीचा पैसा नवीन रोख्यांत गुंतवावा असा उपदेश केला. असे करण्याने नागरिकांस स्वार्थ आणि परमार्थ ही दोन्ही साधता येतील, किंबहुना, त्यांच्या स्वार्थक दृष्टीनेहि हाच मार्ग श्रेयस्कर आहे असा युक्तिवाद ह्यांनी आपल्या भाषणांत पुढे मांडला. देशाचे आर्थिक यंत्र सुरळीत

चालण्यात पैसेवाल्यांचे हित आहे. त्यांची मालमत्ता सुरक्षित रहाण्यास देशांत आर्थिक व सांपत्तिक स्थैर्य अगत्याचे आहे आणि हे स्थैर्य सरकारच्या हाती कर्जाच्या मार्गाने देणाऱ्या पैशावर अवलंबून आहे. युद्धपरिस्थितीत सर्व लोक एकाच नावेत बसले आहेत आणि ती नाव सुरक्षित राहून पैलतीरावर जावी म्हणून प्रत्येकाने हातभार लावणे त्यांच्या हिताचे आहे. ह्या कारणासाठी हिंदी जनतेने स्वतःच्या सर्चात शक्य तितकी बचत करून तो सरकारी कर्जात घालावा अशी कळकळीची सूचना सर जेरीमी ह्यांनी केली. सध्याचे युद्ध मोठ्या सर्चाचे आहे आणि तो सर्व सरकारास कर्ज काढूनच भागवला पाहिजे. लोकांनी करावयाच्या काटकसरीचा दुहेरी उपयोग होतो. एक तर युद्ध चालवण्यास लागणारा पैसा तिच्या योगे सरकारच्या हाती येऊन शत्रूवर मिळवावयाच्या विजयास सहाय दिल्याचे श्रेय जनतेच्या पदवी पडते. दुसरे असे की काटकसरीमुळे देवघेवीचे व्यवहार मर्यादित होऊन चलनांत बचत होते आणि महागाईस आळा बसतो. चलनाचा पुरवठा वाटून बाजारभाव चढणे अनिष्ट असल्याने लोकांनी काटकसरीचा आश्रय करून ही महागाईची प्रवृत्ति बंद पाडली पाहिजे ह्या मुद्यावरहि फडनवीसांनी जोर दिला. “आज अत्यावश्यक नसलेला खर्च उपावर टकला” हे त्यांच्या भाषणातले मुख्य सूत्र होते.

साखरेचा पुरवठा

अलीकडे साखरेची दुर्मिळता व महर्षता ह्यांचे संबंधाने चोहोंकडे लोकांची गाऱ्हाणी ऐकू येत आहेत. सध्या साखरेचा पुरवठा व त्याची देशभर वांटणी ह्यांचे नियमन एका खास नेमलेल्या सरकारी अधिकाऱ्याकडे सोपवण्यात आले आहे. साखरेचा व्यापार आता सर्वस्वी योजनात्मक पद्धतीने व सरकारच्या देखरेखीखाली होत असल्याने येत्या हंगामांत तिचे उत्पादन किती व्हावे ह्या-विषयी चर्चा व निर्णय करण्यासाठी मध्यवर्ती साखर सल्लागार मंडळाची सभा दिल्ली येथे चालू महिन्याच्या शेवटच्या आठवड्यांत भरणार आहे. हिंदी साखरेचे उत्पादन एक वर्षी कमी तर वुसऱ्या वर्षी जास्ती झाल्याकारणाने तिच्या किंमती जोराचे हेतखाबे सातात असे दिसून आले आहे. पाऊसपाण्याच्या प्रतिकूलतेमुळे संयुक्त प्रांत व बिहार येथे उसाचे व साखरेचे उत्पादन कधी कधी मर्यादित होते आणि हा तुटवडा भरून काढण्यासाठी दुसरे वर्षी उसाची लागवड वाढवण्यात येऊन साखर अधिक तयार होते. गेल्या वर्षी हिंदी साखरेचे एकूण उत्पादन नऊ लक्ष टन झाले आणि उस चांगला आला व साखरेस मागणी असली तर हा पुरवठा पचास टक्कांनी वाढवता येणे शक्य आहे. पण सध्याची मुख्य अडचण उत्पादनाबाबतची नसून रेल्वे वहा-तुकीची आणि देशाच्या सर्व भागांस साखरेचा पुरवठा नीट होईल अशी व्यवस्था करण्याविषयीची आहे. गेल्या हंगामातील साखरेपैकी निम्मा माल कारखान्यांच्या साठ्यांत अजून पडून आहे असे म्हणतात आणि हे सर्व असल्यास साखरेचा तुटवडा व महर्षता होण्याचे वास्तविक काहीच कारण नाही. साखरेच्या व्यवहाराच्या नियंत्रणाची आसलेली व्यवस्था ठिकठिकाणी नीट अंमलात आलेली नसल्याने अडचण भासत आहे असे सांगण्यात येत आहे. ह्या प्रकरणी पूर्ण चौकशी होणे अगत्याचे आहे.

टाटा आयर्न अँड स्टील कं. लि.

इनकम टॅक्स, सुपरटॅक्स, जादा नफ्यावरील कर, इत्यादींची तरतूद करून, ११ कोटि रुपये घसाऱ्यासाठी वाजूस काढून व नोकरवर्गाच्या युद्धविषयक धोक्यासाठी २० लक्ष रुपयांचा तरतूद करून, टाटा कंपनीस १९४१-४२ अखेर ३ कोटि, ६७ १/२ लक्ष रुपये निवळ नफा झाला. मागील वर्षातील शिल्लकेचे १२ लक्ष रुपये व प्रेफरन्स भागावरील कापलेल्या इनकम टॅक्सचे ११ ३/४ लक्ष रुपये त्यांत मिळविले, म्हणजे नफावाटणीसाठी ३ कोटि, ९१ ३/४ लक्ष रुपये येतात. त्यापैकी १ कोटि रुपये रिझर्व्ह फंडांत टाकून डायरेक्टरांनी खालीलप्रमाणे डिव्हिडंड वाटण्याचें ठरविलें आहे:—

	रु.
फर्स्ट प्रेफरन्स भाग प्रत्येकी ९ रु.	४,५०,०००
सेकंड प्रेफरन्स भाग प्रत्येकी ७ रु. ८ आ.	५२,०३,६२२
ऑर्डिनरी भाग प्रत्येकी १५ रु.	५२,६०,०००
डिफर्ड भाग प्रत्येकी ७२ रु. ४ आ. ४ पै	३५,२३,२०३
ऑर्डिनरी भाग प्रत्येकी १२ रु.	
(डिपॉझिट सर्टिफिकेटचे स्वरूपांत)	४२,००,०००
डिफर्ड भाग प्रत्येकी ८६ रु.	
(डिपॉझिट सर्टिफिकेटचे स्वरूपांत)	४१,९२,५००
नोकरवर्गास बोनस	५१,६०,०००
पुढील वर्षांत ओढण्यास	११,६३,७५१

२,९१,३३,०९६

ऑर्डिनरी व डिफर्ड भागावरील डिव्हिडंडचा कांहीं अंश (अनुक्रमे १२ रु. व ८६ रु.) बेअरर डिपॉझिट सर्टिफिकेटांचे स्वरूपांत देण्यांत येत आहे. कंपनीला त्यामुळे सुमारे १ कोटि रुपये अल्प व्याजांनै खेळतें भांडवल म्हणून वापरण्यास मिळेल.

माल्टा

जर्मन बॉब हलचांस आज इतका दीर्घ काळ चिकाटीने तोंड देत असलेल्या माल्टा बेटाची माहिती येथे दिली आहे. इटली व आफ्रिका ह्यांचेमधील भूमध्य समुद्रांत, जेथे दोन्ही प्रदेशांतील अंतर सर्वांत कमी आहे, अशा ठिकाणी माल्टा बेट आहे व त्या समुद्रांतून चालणाऱ्या आगबोटीच्या वहातुकीचे मार्गावरच तें आहे. वास्तविक कित्येक बेटांच्या समुच्चयास मिळून माल्टा असे नांव आहे, परंतु त्यांतील सर्वांत मोठ्या बेटासहि माल्टा म्हणतात. त्याची लांबी १७ मैल व रुंदी ९ मैल असून त्याचें क्षेत्रफळ ९१ चौरस मैल आहे. ख्रिस्तापूर्वी सुमारे १४०० वर्षे फिनिश-अन्सनी माल्टाचा ताबा मिळविला. त्यानंतर ग्रीक, कार्थेजिनि-अन्स, रोमन्स, अरब, नॉर्मन्स, फ्रेंच व अखेर ब्रिटिश ह्यांनी त्यावर सत्ता गाजविली. सन १८०० पासून माल्टावर ब्रिटिशांचा अंमल आहे. माल्टाची लोकसंख्या सुमारे २ लक्ष, ४० हजार, म्हणजे दर चौरस मैलास २०० आहे. माल्टांतून २ लक्ष, ५० हजार पौंड किंमतीच्या मालाची निर्गत होते, परंतु त्यांतील आयात ४० लाखांचे वर आहे. म्हणजे, ब्रिटिश आरमाराच्या संरक्षणावरच माल्टाचें जीवन अवलंबून आहे. शांततेच्या काळांतहि ब्रिटिश आरमाराचा तेथील वार्षिक खर्च १० लक्ष पौंडाचे वर आहे.

अर्थशास्त्र

लेसकः—प्रो. वा. गो. काळे व प्रो. द. गो. कर्वे
पृष्ठसंख्या सुमारे ३००, किंमत ३ रुपये
या ग्रंथांत अर्थशास्त्राच्या सर्वसामान्य सिद्धांतांचें विवेचन केले आहे.

वक्तशीर आणि मनपसंत काम
करून देणारे
मोहन वॉच कंपनी

रेग्युलेशन मोफत
कॉमनवेल्थ बिल्डिंगसमोर लक्ष्मी रोड, पुणे १.

मधुमेहावरील
औषध

तीन आठवड्यांचे
औषधास फक्त रु. ७

— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, रुरल प्रॉडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.

१२३ ए, सदाशिव, पुणे २.

श्रीराम सिल्क मिल्स लि., बंगलोर

[कंपनीने १९४१ अखेर ६ टक्के डिव्हिडंड वांटला आहे.]

युद्धसाहित्यपुरवठा-खात्याची परेशूतकरितां
लागणाऱ्या

रेशमी कापडाची ऑर्डर पुरी करण्यासाठी लागणाऱ्या
भांडवलाकरितां तूर्त एकूण रु. १ लक्षाच्या रकमेपर्यंत

ठेवी घेणें आहेत

व्याजाचा दर ४॥ ते ६ टक्के. ठेव किमान
रु. ५०० ची असावी. ठेवीवरील व्याज
दर सहा महिन्यांनी दिलें जातें.

श्रीराम सिल्क मिल्स लि.,
श्रीरामबाग,
यसवनगुडी, बंगलोर.

नारायण गोविंद नाईक,
(माजी अध्यक्ष, म्हैसूर चेंबर ऑफ
कॉमर्स) मॅनेजिंग डायरेक्टर

आमच्या कारखान्यांतील माल मुंबईस बॉम्बे स्वदेशी को-ऑपरे-
टिव्ह स्टोअर्समध्ये व पुण्यास लक्ष्मी रोडवरील रे म्यूसिअमच्या
व्यापार-संवर्धन-गृहांत पहा.

जळगांव तालुका डेव्हलपमेंट अॅग्रि. असोसिएशनने धान्य-पेरणीवाढीसंबंधी केलेला प्रचार

(लि. आ. म.)

महायुद्धामुळे व विशेषतः महायुद्धाची मजळ अतिपूर्वपर्यंत आल्यामुळे आखूड धान्याच्या हिंदी कापसाला परदेशांतून असलेली मागणी जवळ जवळ अजिबात तुटली आहे. अशा प्रकारच्या कापसासाठी हिंदी गिरण्यांतून हल्ली जवळ जवळ काहीच मागणी येत नाही. तसेच परदेशी वाहतुकीस अडथळा व चौका निर्माण झाल्यामुळे कापसाच्या उठावासंबंधी पेंचप्रसंग उत्पन्न झाला आहे. अशा परिस्थितीत चालू पेरणीचे हंगामांत कोणत्या पिकाची लागवड करावी याचे शेतकऱ्यांना योग्य मार्गदर्शन करण्याचे जळगांव असोसिएशनने ठरविले आहे. या बाबतीत करावयाच्या प्रचाराची दिशा ठरविण्यासाठी ता. १७/५/४२ ला असोसिएशनने आपल्या ऑफिसांत मॅ. कमिटीचे सभासदांची सभा भरविली. या सभेस सहकारी व शेतकी खात्याच्या अधिकाऱ्यांनाही बोलावण्यांत आले होते. "धान्य पिके जास्त पेर" हा प्रचार करण्यासाठी ता. २४/५/४२ ते ३०/५/४२ अखेरपर्यंत प्रचारसप्ताह पाठण्याचे ठरविण्यांत आले. प्रचाराचे सोयीसाठी जळगांव तालुक्यातील लोकवस्तीच्या सर्व ८९ गांवांचे २४ विभाग पाठण्यांत आले व ते जमलेल्या मॅ. क. मॅबर्स असोसिएशनचा फील्ड स्टाफ व इतर ऑफिसर्स यांच्यांत वांटण्यांत आले. एकूण ३४ ऑफिसर्स नेमण्यांत आले होते. या सप्ताहांत प्रत्येकाने आपापल्या भागांतील प्रत्येक खेड्यास भेटी दिल्याखेड्यापाठ्यांतून सभा भरविल्या, भाषणे केली व लोकाना अशा युद्धपरिस्थितीत या खरीपाचे हंगामांत कापूस, भुईमूग व यांसारखी पिके कमी पेरणे किती जरूरीचे आहे व ज्वारी, बाजरी, उडीद, गहू, तूर अशा प्रकारच्या खाद्य पदार्थांची लागवड करणे किती महत्त्वाचे व जरूरीचे आहे हे पटवून दिले.

वरील सप्ताहांत झालेल्या सभांना एकंदर ६,७२६ शेतकरी हजर होते. त्यांना खालील गोष्टी सांगण्यांत आल्या.

(१) मनुष्य साऊन जगतो. तेव्हां जमण्यासाठी ज्वारी, बाजरी, गहू, उडीद, तूर या खाद्य-पदार्थांची लागवड मोठ्या प्रमाणांत करा. खाद्य-पदार्थांची चांगल्या भावांत विक्री होईल व त्यामुळे फायदा होईल. तसेच सरकारने धान्याचे चालू भाव कायम ठेवण्याचे आश्वासन दिले आहे. तरी या वर्षी खाद्य-पदार्थांची लागवड जास्त करा. ऐसपुरी ज्वारी, अकोला बाजरी, गहू, साळ, भुईमूग शेंगा, उडीद हे बियाणे असोसिएशनने साठवून ते शेतकऱ्यांना पुरविण्याची व्यवस्था केली आहे.

(२) आखूड धान्याच्या कापसाची लागवड करू नका. कपाशीचे क्षेत्र ३ ने कमी करा.

(३) जुन्या विहिरी वुरुस्त करून चालू करण्यासाठी सरकार तगाई रूपाने मदत करणार आहे. तरी या संधीचा शेतकऱ्यांनी अवश्य फायदा घ्यावा.

अशा रीतीने जळगांव तालुक्यातील प्रत्येक गांवांत हा प्रचार करण्यांत आला. शेतकऱ्यांनी चालू खरीपाचे हंगामांत धान्य पिके जास्त पेरण्याचे आश्वासन दिले.

ता. २६/५/४२ रोजी जळगांव येथे नटवर थिएटरमध्ये असो. च्या सर्व मॅबरांची सभा मे. जे. एम. कोरीन, आय. सी. एस. पू. खा. यांचे अध्यक्षतेखाली भरविण्यांत आली होती. सभेस ५०० चे वर शेतकरी हजर होते. मे. कलेक्टरांनी आपल्या अध्यक्षीय भाषणांत चालू युद्धमान परिस्थितीची व तिचे प्रत्यक्ष परिणाम यांची माहिती देऊन खाद्यपदार्थ मोठ्या प्रमाणांत पिकविण्याचा मुद्दा शेतकऱ्यांच्या मनावर बिंबवून दिला. जमलेल्या सर्व शेतकऱ्यांनी त्याप्रमाणे करण्याचे आश्वासन दिले.

सप्ताहातील प्रचारावरून असा विश्वास वाटतो की, गेल्या वर्षापेक्षा यंदा खाद्य-पिकांच्या लागवडीचे क्षेत्र २५ ते ३०% ने वाढेल.

महाराष्ट्र खाद्य-धान्य उत्पादन-पुरवठा परिषद

मराठा चेंबर ऑफ कॉमर्स अँड इंडस्ट्रीज या संस्थेच्या वियमाने पुणे येथे टिळक स्मारक-मंदिरांत रविवार ता. १९ जुलै १९४२ या दिवशी महाराष्ट्रातील खाद्य-धान्य व चारा यांचे उत्पादन व गरजा यांचा विचार करून मुंबई सरकारला या प्रश्नाबाबत विधायक सूचना करण्याकरिता या विषयाचा अभ्यास केलेले अर्थशास्त्रज्ञ, बागाइतदार, शेतकरी व व्यापारी यांची परिषद रा.व. सहस्रबुद्धे यांचे अध्यक्षतेखाली भरणार आहे.

परिषदेत प्रामुख्याने पुढील विषयांचा विचार होणार आहे. (१) महाराष्ट्रातील खाद्य-धान्यांचे व चान्याचे उत्पन्न व गरजा यांचा विचार करून स्थानिक उत्पादन कमी पडत असल्यास ती वाण भरून काढण्याच्या उपायांचा विचार करणे. (२) जमीनधारा धान्याच्या रूपाने सरकारने घेण्याची आवश्यकता आहे की काय याचा विचार करणे. (३) ज्या जिल्ह्यांत पुरेसे खाद्य-धान्यांचे उत्पादन होत नसेल त्या जिल्ह्यांत बाहेरून माल आणण्याकरिता लागणाऱ्या वाहतुकीच्या साधनांचा विचार करणे. (४) खाद्य-धान्याचे उत्पादन वाढून अगर अन्य कारणाने शेतीमालाचा भाव पडू लागल्यास शेतकऱ्यांना योग्य भाव मिळण्याकरिता सरकारने काय करावे याचा विचार करणे. (५) महायुद्धकालीन गरज म्हणून व्यापारी पिकांचे उत्पादन कमी करून त्याऐवजी खाद्य-धान्ये पिकवली जात आहेत. महायुद्धोत्तरकालीन खाद्य-धान्याबाबत जे प्रश्न नव्याने उत्पन्न होतील त्यांचा आगाऊ विचार करण्याकरिता पुनर्घटना-समिती नेमण्याबाबत मुंबई सरकारला शिफारस करणे. (६) खाद्य-धान्याचे चारा यांचे उत्पादन वाढण्याबाबत सरकारकडून जे प्रयत्न चालू आहेत त्यांबाबत बिन सरकारी तज्ज्ञ व व्यापारी संघ यांच्या प्रतिनिधींचा सल्ला घेण्याची सरकारला शिफारस करणे.

हरिजन विद्यार्थ्यांना मोफत शिक्षण दादर येथील हारापकर टेळरिंग कॉलेजमध्ये दूरवर्षाप्रमाणे चालू वर्षी पांच हरिजन विद्यार्थ्यांना गव्हर्नमेंट टेल्स कॉलेजचे कर्तन-शिक्षण मोफत यावयाचे आहे. हे शिक्षण घेऊ इच्छिणाऱ्या हरिजन विद्यार्थ्यांनी शिफारसपत्रांसह दि. २० जुलै १९४२ पर्यंत हारापकर टेळरिंग कॉलेज, दादर मुंबई नं. १४ या पत्त्यावर अर्ज करावे.

मुंबई इलाख्यांतील सहकारी चळवळीच्या केंद्रस्थानी
असलेली

शेतकऱ्यांची प्रांतिक बँक

म्हणजेच

बॉम्बे प्रॉविन्शियल को-ऑपरेटिव्ह
बँक, लिमिटेड.

(सहकारी कायद्यान्वये नोंदलेली)

स्थापना १९११.

मुख्य कचेरी-सर विठ्ठलदास ठाकरसी मेमोरिअल बिल्डिंग
९, बेक हाउस लेन, कोट मुंबई.

शाखा

१ वारामती (जि. पुणे)	१८ अकलूज (जि. सोलापूर)
२ सातारा („ सातारा)	१९ विरमगांव („ अहमदाबाद)
३ इस्लामपूर („ „)	२० धुळे („ प. सानदेश)
४ कन्हाड („ „)	२१ दोंडाईचे („ „)
५ तासगांव („ „)	२२ शिरपूर („ „)
६ किलोस्करवाडी („ „)	२३ शहादे („ „)
७ शिराळे („ „)	२४ नंदुरचार („ „)
८ कोरेगाव („ „)	२५ साक्री („ „)
९ बाई („ „)	२६ शिंदखेडे („ „)
१० अहमदनगर („ अहमदनगर)	२७ तळोदे („ „)
११ शेवगांव („ „)	२८ मालेगांव („ नाशिक)
१२ कोपरगांव („ „)	२९ सटाणा („ „)
१३ बेलापूर („ „)	३० कळवण („ „)
१४ राहुरी („ „)	३१ लासलगांव („ „)
१५ भिवंडी („ ठाणे)	३२ नांदगांव („ „)
१६ पालघर („ „)	३३ दोहद („ पंचमहाल)
१७ कल्याण („ „)	३४ कालोत („ „)

या बँकेत मुदतीच्या, चालू व सेव्हिंग बँक ठेवी

स्वीकारल्या जातात

आणि

इलाख्यांतील बहुतेक सर्व प्रमुख ठिकाणी हुंडीचा
व्यवहार केला जातो.

या बँकेत येणारा पैसा, शेतकरी व इतर अल्प उत्प-
न्नाचे लोक, यांच्या प्रत्यक्षपणे उपयोगी पडतो.

पूर्ण माहितीकरिता हेड ऑफिस अगर शाखा-
कचेऱ्यांस लिहा.

व्ही. एल. मेहता,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

‘अर्थ’ ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली
- ४ सहकार

राहाणेची व भोजनाची उत्तम सोय

फोन नं. ७७९ गणपति चौक,

व्यवस्थापक.

N. V. WADNERKAR

Gold & Silver Smith, Jeweller & Engraver,
Electro-plater & Manufacturer of Sporting
Trophies, Medals, Cups etc.

- - Raviwar Peth, Saraff Bazar, - -

POONA CITY.

DECCAN BOOK STALL

Booksellers, Publishers & Subscription Agents
Fergusson College Road, Poona No. 4

- (1) We stock and supply Educational books,
General books & Library books.
- (2) We supply Government of Bombay and
Government of India publications.
- (3) We receive Subscriptions to Indian and
Foreign periodicals.
- (4) We procure any book published any-
where and supply it at publisher's price.